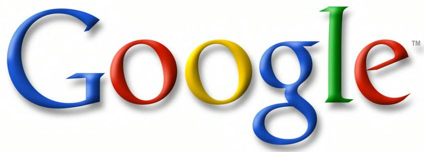

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

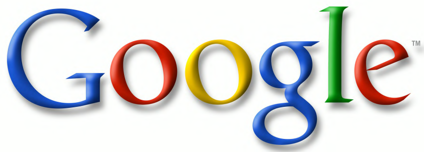
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

Dette er en digital kopi af en bog, der har været bevaret i generationer på bibliotekshylder, før den omhyggeligt er scannet af Google som del af et projekt, der går ud på at gøre verdens bøger tilgængelige online.

Den har overlevet længe nok til, at ophavsretten er udløbet, og til at bogen er blevet offentlig ejendom. En offentligt ejet bog er en bog, der aldrig har været underlagt copyright, eller hvor de juridiske copyrightvilkår er udløbet. Om en bog er offentlig ejendom varierer fra land til land. Bøger, der er offentlig ejendom, er vores indblik i fortiden og repræsenterer en rigdom af historie, kultur og viden, der ofte er vanskelig at opdage.

Mærker, kommentarer og andre marginalnoter, der er vises i det oprindelige bind, vises i denne fil - en påmindelse om denne bogs lange rejse fra udgiver til et bibliotek og endelig til dig.

Retningslinjer for anvendelse

Google er stolte over at indgå partnerskaber med biblioteker om at digitalisere offentligt ejede materialer og gøre dem bredt tilgængelige. Offentligt ejede bøger tilhører alle og vi er blot deres vogtere. Selvom dette arbejde er kostbart, så har vi taget skridt i retning af at forhindre misbrug fra kommerciel side, herunder placering af tekniske begrænsninger på automatiserede forespørgsler for fortsat at kunne tilvejebringe denne kilde.

Vi beder dig også om følgende:

- Anvend kun disse filer til ikke-kommercielt brug
  Vi designede Google Bogsøgning til enkeltpersoner, og vi beder dig om at bruge disse filer til personlige, ikke-kommercielle formål.
- Undlad at bruge automatiserede forespørgsler
  Undlad at sende automatiserede søgninger af nogen som helst art til Googles system. Hvis du foretager undersøgelse af maskinoversættelse, optisk tegngenkendelse eller andre områder, hvor adgangen til store mængder tekst er nyttig, bør du kontakte os. Vi opmuntrer til anvendelse af offentligt ejede materialer til disse formål, og kan måske hjælpe.
- Bevar tilegnelse
  Det Google-"vandmærke" du ser på hver fil er en vigtig måde at fortælle mennesker om dette projekt og hjælpe dem med at finde yderligere materialer ved brug af Google Bogsøgning. Lad være med at fjerne det.
- Overhold reglerne
  Uanset hvad du bruger, skal du huske, at du er ansvarlig for at sikre, at det du gør er lovligt. Antag ikke, at bare fordi vi tror, at en bog er offentlig ejendom for brugere i USA, at værket også er offentlig ejendom for brugere i andre lande. Om en bog stadig er underlagt copyright varierer fra land til land, og vi kan ikke tilbyde vejledning i, om en bestemt anvendelse af en bog er tilladt. Antag ikke at en bogs tilstedeværelse i Google Bogsøgning betyder, at den kan bruges på enhver måde overalt i verden. Erstatningspligten for krænkelse af copyright kan være ganske alvorlig.

Om Google Bogsøgning

Det er Googles mission at organisere alverdens oplysninger for at gøre dem almindeligt tilgængelige og nyttige. Google Bogsøgning hjælper læsere med at opdage alverdens bøger, samtidig med at det hjælper forfattere og udgivere med at nå nye målgrupper. Du kan søge gennem hele teksten i denne bog på internettet på http://books.google.com

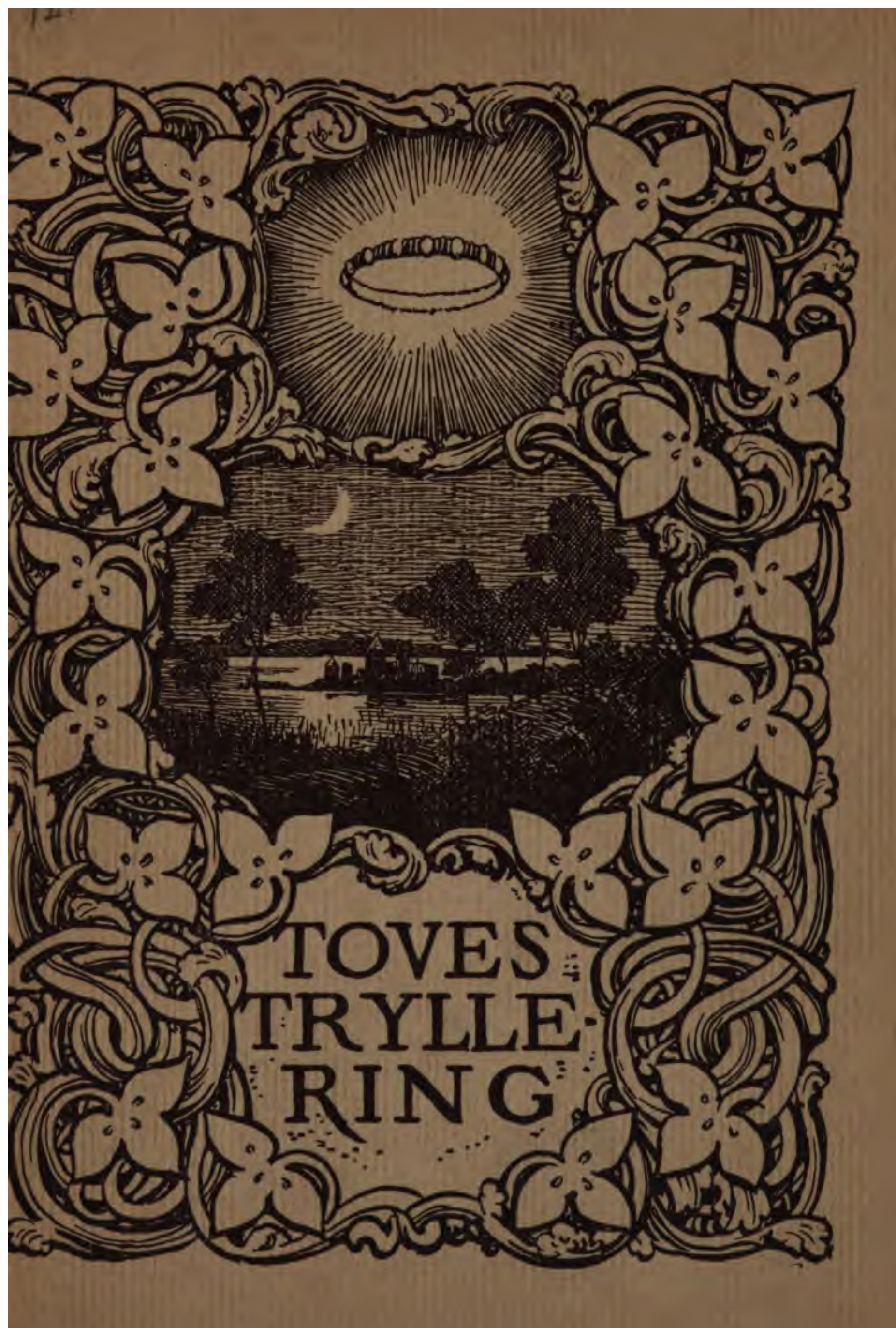
A 797,379

SILAS WRIGHT DUNNING
BEQUEST
UNIVERSITY OF MICHIGAN
GENERAL LIBRARY

FROM THE LIBRARY OF
CHRISTIAN JENSEN

PT
8143
.N98
F7

TOVES
TRYLLE-
RING

FORTIDS SAGN OG SANGE

AF

KR. NYROP

BIND I

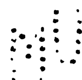
TOVES TRYLLERING

KØBENHAVN
GYLDENDALSKE BOGHANDEL
NORDISK FORLAG
1907

PT
8143
.N42
F7

Omslag og Vignetter af HANS TEGNER

KØBENHAVN. TRYKT HOS F. E. BORDING

TIL MIN YNGSTE BRODER

LOUIS NYROP

MED TAK FOR TROFAST VENSKAB

GENNEM ÅRENE

INDHOLD

I
GURRESAGN

HUSKER du Gurre?
Således spørger trækfuglene hinanden i de fjærne fremmede lande, når de længes tilbage til den danske sommer med den milde sol over de gulnende marker, med de ensomme indsøer og de høje svale bøgeskove:

»O husker du Sjølund, den dejlige ø,
Hvor de vilde skovduer kurre?
De duftende bøge, den stille sø?
Husker du Gurre?«

Til Gurre er sagnene om Tove og Valdemar uløseligt knyttede. Her elskede de hinanden, og her led Tove sin grusomme død. Hele middelalderens romantik med dens ømhed og dens vilde gru har samlet sig om dette sted, hvor alle den nordsjællandske naturs ejendommeligheder mødes i et idyllisk hele af sjælden skønhed.

Egnen om Gurre virker lige betagende på øje som på sind og tanke.

Husker du Gurre?

Det gamle slot med de fire knejsende tårne er forlængst sunket i grus, men de halvt overgroede murrester vidner endnu om, at her »i gamle tider en kongebolig stod«, og denne kongebolig har folkets fantasi gjort til skuepladsen for opgøret mellem dronning Sofie og Tove.

Optændt af den voldsomste skinsyge mod sin lykkelige medbejlerinde til kongens gunst, stænger dronningen med egne hænder Tovelille inde i den glohede badstue, hvor hun må dø en ynkelig død.

Mindet om udåden har ligesom sat sit præg på stedet. Der hviler et drag af tungsind og vemod over de hensmuldrende murrester. Solens glød synes her mindre stærk, og fuglens sang lyder dæmpet og klagende. Det er denne stemning, som Drachmann har givet udtryk i de skønne linjer:

Kender du Volmers den sjunkne borg,
Kender du nogen så hvilende sorg,

GURRESAGN

Som den over egnen ved Gurre —
Hvor Volmers Tovelil døde?

Forlader vi ruinerne og går ned til den lille sø, mødes vi også der med minderne om Valdemar og Tove. Langs bredden rasler sivene i den friske morgenluftning, de bøjer sig fortroligt mod hinanden og hvisker, hvisker om de to, der elskede hinanden så ømt.

Men det er et andet sagn, her meldes om. Søen ved at berette en sær fortælling om en ring, en hemmelighedsfuld fortryllet ring, der ligger gemt dybt på dens bund.

Den ring var engang Toves, og den sikrede hende kongens kærlighed, så længe hun bar den. Selv efter hendes død var kongens sanser bundne til det afsjælede legeme, men en dag opdagede en hofmand ringen på liget; han tog den af og kastede den i søen. Fra det øjeblik var fortryllelsen løst, kongen vågnede af sin sanserus, men hans sind var nu så stærkt bundet til den stille skovsø, at han aldrig mere formåede at løsrive sig fra den. Han misundte end ikke Gud i hans paradis, om

han blot kunde få lov til altid at leve ved Gurresø.

Det er dette sagn, vi i det følgende skal undersøge.

Vi skal prøve på at bestemme dets alder, udrede dets bestanddele og påvise dets oprindelse, for derefter at følge det på dets mærkelige vandring gennem tider og lande.

Ti sagnet om Toves tryllering hører til de vandrende sagn.

Det hænder, at et sagn forbliver urokkeligt knyttet til det sted, hvor det er opstået, at det aldrig kommer til at slå rod andre steder, aldrig bliver genfortalt udenfor den egn, hvor det oprindeligt hører hjemme. Pyrenæerne synes således at gemme mange sagn, som er ukendte i det øvrige Frankrig, og i Toledo lever mærkelige minder fra Maurernes tid; de er snart knyttet til resterne af en moské, snart til en gammel port, snart til en hule ved Tajos bredder, men vidt forskellige fra de *leyendas*, der berettes i Sevilla og Granada.

Dette forhold er dog ikke det almindelige. Som oftest forplantes sagn ikke blot fra slægt til slægt, men fra egn til egn, fra land til land. Sømænd og købmænd, soldater og farende folk bringer dem viden om. I deres genfortælling spredes de som frø for vinden; hvor de finder en gunstig jordbund, slår de rod på ny, og i frodig væxt ranker de sig om navne på personer og steder, som oprindelig er dem ganske fremmede.

Til den nye stedfæstelse knytter sig gerne forbindelser med nye sagn. Og de nye og gamle elementer voxer sammen til en organisk enhed. Nye kombinationer kan indtræde ved hver ny stedfæstelse, eller hver ny genfortælling; de kan derfor være både mangfoldige og mangeartede.

Et sagn paa vandring afgiver således hyppigt et broget og vexlende skue; det skifter farve og udseende efter de forskellige tider og lande, efter de forskellige nationers krav; det udvides og beklippes og udvides atter; men at udrede de forskellige bestanddele og påvise deres sammen-

hæng hører ofte til sagnforskningens allervanskeligste opgaver.

Mange forskere har prøvet deres kræfter på »Toves tryllering«, både tyske og franske, rumænske og skandinaviske, og man kan nu med nogenlunde sikkerhed påvise sagnets vandring og udvikling.

II
KONG VALDEMAR OG TOVE

SAGNET om Toves tryllering er overleveret i forskellige optegnelser. Hos J. M. Thiele i »Danmarks Folkesagn« findes det under følgende form:

— Kong Valdemar elskede en pige fra Rygen ved navn Tovelille, og hans kærlighed til hende var så stærk, at selv da hun var død, kunde han ikke forlade hendes lig, men lod det føre med sig omkring i landet, hvorhen han drog. Dette blev omsider besværligt for alle dem, der skulde være om kongen, og derfor benyttede en hofmand en gunstig lejlighed til at undersøge, hvad der vel kunde være hos liget, som bandt kongen med en så mægtig kærlighed. Da fandt han en tryllering, hvilken pigens moder havde sat på hendes finger, for derved endog efter hendes død, at sikre sig i kongens gunst. Hof-

manden tog ringen af fingeren, og strax forsvandt kongens kærlighed, og han lod liget begrave. Men nu vendtes hele kongens hu til hofmanden, der endnu var i besiddelse af ringen, så at alt, hvad der skulde ske, måtte udføres af ham, hvilket også omsider blev ham til byrde. Men da han vel vidste, at han alene havde ringen at takke for kongens høje gunst, kastede han den fra sig ud i en sø, der han engang red igennem Gurre skov. Fra den tid af begyndte kongen at finde sig bedre der i skoven, end hvilketsomhelst andet sted, og han lod i søen opføre et slot, og forbandt det med landet ved en prægtig kobberbro. Der opholdt han sig helst, og når han der i skoven jagede ved dag og nat, sagde han oftere i sin henrykkelse, at Vorherre gerne måtte beholde sit himmerig, når han kun måtte jage på Gurre. Disse formastelige ord skillede også kongen, da han var død, ved himmeriges fred, og til straf må han nu i den dybe nat jage gennem skoven til gru for alle dem, der hører den støj og ufærd, som han fører med sig.

Lad os se lidt nærmere på dette sagn, der her i alt væsentligt gengiver, hvad en bonde fortalte omkring 1840.

Sagnets hovedpersoner er begge historiske, men tiden har i høj grad forandret deres træk. Vi ved, at engang i middelalderen har en dansk konge ved navn Valdemar stået i kærlighedsforbindelse med en kvinde ved navn Tove, men den Valdemar, som elskede Tove, var ikke, som senere beretninger meddeler, og som alle digtere har antaget, Valdemar Atterdag, men Valdemar I., den Store. Den ældste danske Tovevise går tilbage til en tid, der ligger forud for det fjortende århundrede, da Valdemar Atterdag levede; den peger aldeles bestemt tilbage til 1152, det år, da Valdemar I ægtede dronning Sofie og blev skilt fra sin elskede, som dronningen lod ombringe.

Her har altså fundet en sagnoverførelse sted, til dels på grund af navnelighed: Valdemar Atterdag er i overleveringerne om Tove som på andre områder blevet arvtager efter en tidligere Valdemar. Et så-

dant forhold er ikke ualmindeligt i sagnets verden. I den oldfranske heltedigtning er sagntræk om Karl Martel og Karl den Skaldede blevet overført på Karl den Store; på lignende måde er de forskellige karolingiske konger, der bærer navnet Louis, smeltet sammen til én person, og i korstogsdigtene er der en stadig forvexling af de forskellige helte og konger, der fører navnet Baudouin.

Hvad nu Tove angår, fortælles det, at hun var fra Rygen; andre beretninger tilføjer, at hun var af de Podebuskers slægt, men dette er senere vilkårlige opdigtninger; vi ved absolut intet om hendes herkomst eller familie.

Lad os derefter undersøge sagnet, som det fortælles hos Thiele, eller rettere sagnene, ti i hans optegnelse er sagnet om trylleringen sammenflettet med sagnet om den vilde jagt. Denne forbindelse er dog ganske tilfældig; de to sagn har absolut intet med hinanden at gøre. Vi ser derfor i det følgende ganske bort fra det ældgamle motiv om den vilde jæger for

udelukkende at holde os til Toves trylle-ring.

Først må vi da undersøge: Hvor gammelt er dette motiv? Svaret er ikke vanskeligt at give. Det forekommer ikke i en eneste af de gamle redaktioner af Tove-viserne, og der kendes overhovedet ingen hentydning til det i nogen dansk middelalderlig kilde.

Først i det 17de århundrede dukker det frem i en tilføjelse til den redaktion af Tovevisen, som findes i Christence Juels og Anna Krabbes håndskrifter. Versene lyder således:

Kongen hand war det liig saa huldt:
Hand lod hendiss kiste beslae med guldt.

Denn kiste monne denn koning iløndom følge:
Dog det var ikke med alle dierris wilje.

Der dristed sig til enn welbiurdige mandt:
Han slog den kiste op for sandt.

Hand fandt under hendiss arm saa prud
Nogedt underligt, var suøbt i en klud.

Hand stack det udi sin taske:
Hand monne der-aff icke megitt braske.

Kong Waldemar fieck siidenn den edellmand saa kier:
Ti maatte hand altid hoess hanom wer.

Aaren war mange oc dagen war fliere:
Ud-aff den kongenss tienniste saa bleff hand leed.

Dett tyg hand tog, hand skar dett i to:
Hand kaste dett i denn sourtte iordt.

Dett enne wed Wordingborg, dett andett wed Gor:
Der -aff saa gangiss der mange ordt.

Kong Waldemar fieck di steder saa kier:
Begierede aff Gud, hand maatte der euig were.
Koning Waldemar loffuer dem bode.

Dette er ikke middelalderlig poesi; det er overhovedet ikke poesi. De rædselsfulde vers er utvivlsomt begåede af en tarvelig skillingspoet i det syttende århundrede; rimeligvis en nær slægtning af poeten i Åbenrå.

Foruden i den anførte vise berettes også sagnet i Mette Gjøes slægtebog fra 1663, og vi finder det gentaget i Resens Atlas, i Peder Syvs »Forklaring« til Tovevisen o. s. v.

Sagnet synes overhovedet at have interesseret meget og interessen holdt sig længe. I det attende århundrede fristede det endogså selveste Christian Friderich Wadskiær.

Denne bombastiske og samtidig halvt forsorne versemager har skrevet en mærkelig bog, som han kalder »Poëtisk Skue-Plads« (1741). Heri behandler han »De Kongelige Danske Residence-Slotte, saa mange af Historien og Antiqvitæten har været at opspore, med udførlige Historiske Anmærkninger, befattende iblant andet en god Samling af forekommende Højloflige Danske Kongers af den Oldenborgske Stamme, Deres Elogues og korte Panegyriqves hos fremmede og udlændiske Scribentere, og tillige en Forestilling af det Danske Scepters Arve-Rett for Souverainitæten, det itzige Høy-Kongelige Huuses Nedstigelse fra den gamle tappre og berømte Saxiske Konge Witekind den Store og Forvantskab med de gamle Danske Konger, de Danske Kongers Fortrin og Preeminence for alle andre i Europa o.s.v.«

Wadskiær besynger her udførligt de historiske minder fra Valdemarernes tid, som knytter sig til Vordingborg og Gurre. Det første sted hilser han i følgende pragtfulde linjer:

»Lyst-cirklet Wordingborg, du grønne May-Græv-
inde
Som Skoven favner ret med Greene-Arme om,
To Waldemarer her foræviger sit Minde,
Fra hvilke Slottet først og siden Byen kom.«

Efter derpå at have omtalt, hvorledes Valdemar Atterdag forelskede sig

»plat i Egnens Engle-Lader
Og ald den Yndighed det Sommer-Ansigt har,«

går han over til en skildring af Gurre:

»Foruden Wordingborg hand havde og et Gurre,
De tvende deelede den eene Waldemar,
Snart var hans Rendevous paa Gurre, snart paa
Burre.
I dette Konge-Rim hand begge fattet har.

Da Kongens Favorit, som kaldtes Towe Lille,
Til Kongens Hjerte-Sorg ved Døden faldt ham fra,
Fik Hoff-Betjenterne ey lidet at bestille,
Thi Towe levede i Kongens Sind endda.

De maatte hendes Liig med Kongen stændig bære,
(Som fordum Frodes Liig blev længe baaren om,)
Hvor Waldemar hand var, hans Towe maatte være,
Thi Stanken Kongen som en Desmer forekom.

Af dette Hoverie blev man paa Timen trættet,
Og til Fortrydelse, som let at slutte, rørt,
Hvorfore een engang fik Kiste-Logget lettet,
Som havde noget før om Ælskovs-Tynder hørt.

KONG VALDEMAR OG TOVE

Hand fandt et Hexe-Baand, som var om Halsen knyttet
Af Towes Moder, som den sorte Konst forstod,
Strax Kongens Kiærlighed med Baandet blev forflyttet,
Som Towes Levninger paa Timen jorde lod.

Laqvajen blev igien til Kongens anden Towe,
Og maatte følge med i alle Kongens Fied,
Men da Opvartningen forøgedes til Hove,
Blev Tjenneren tilsidst af Kongens Naade kied.

Som andre stræber ind i Deres Kongers Naade,
Saa stræber denne ud, som slap for dybt der i,
De ypperligste Ting maa have Maal og Maade,
Hvis ikke taber de aldeles sin Værdie.

Det Troldoms-Baand, som nu et Trældoms-Baand var bleven,
Beslutter hand tilsidst at kaste fra sig bort,
Thi dette havde her som hisset Spillet dreven,
Og gyldne Bolte, men dog Bolte til ham gjordt.

Hvad skeer? hand kaster det udi Moradsen Gurre.
Saa snart var Stadsen ey udi Moradsen lagt,
Før denne Harmonie begyndte strax at skurre,
Og Kongens Kiærlighed blev til Moradsen bragt.

Her bygte hand et Slot, hvorpaa hand siden døde,
Og holdt sit Gurre for sit lille Himmerig,
Ja sagde, at hand mod et ævigt Blive-Skiøde
Paa Gurre, vilde plat fra Himlen skrive sig.

Således lyder Wadskiærs »Skjaldresang«. Med sin snørklede stil og de mange barokke ordspil og vendinger er den et mesterstykke af dansk rokokopoesi, en pragtblomst fra en af paryktidens mærkeligste kunsthaver. Kun skade, at de blomster, som der groede, trods al deres »Ziirlighed« var uden duft og uden ynde.

Hundrede år senere benyttede Johan Ludvig Heiberg vort sagn i dramaet »Syvsoverdag«, skrevet i anledning af Christian den 8des kroning 1840. Første akt udspilles mellem nogle københavnske borgerfamilier, der er på skovtur ved Esrom; af de optrædende mærkes det forældreløse søskendepar Anna og Balthasar; Anna er forelsket i digteren Thorstein. Anden akt fører os med et spring helt ind i en stemningsfuld og æventyrlig romantik, hvor Phantasus udstrækker sin tryllestav og hersker med lunefuld ynde. På hans bud rejser Gurre slot sig på ny bag skærsommernattens tågeslør. Slottets port åbner sig og ud gennem den træder

kong Valdemar fulgt af dronning Helveg, Henning Podebusk, Thorstein Skjald, riddere og jægere, væbnere og jomfruer. Med dristig hånd sammensmælter Heiberg fortid og nutid; Anna bliver en af dronningens jomfruer, og Balthasar Henning Podebusks væbner. Skjalden identificeres med digteren fra første akt, og bindeleddet mellem drøm og virkelighed bliver den ring, som Anna i første akt sendte sin tidligere forlovede tilbage. Phantasus omskaber den til Toves tryllering, og så længe Thorstein bærer den, skænker kongen ham al sin hengivenhed og bevågenhed, medens han kun har kulde for sin dronning og for marsken. Thorstein giver ringen tilbage til Anna, som strax derved vinder kongens kærlighed; senere kommer ringen i Balthasars besiddelse, og i samme øjeblik vender alle kongens tanker sig imod ham. Fortryllelsen løses først, da Henning Podebusk kaster ringen i vandet, hvor sylfer, alfer, undiner og gnomer for fremtiden våger over skatten:

»Trolddommen dybt begravet
Hviler på søens bund,
Men med dens kraft begavet
Vorde nu Gurres lund.«

Som man ser, har Heiberg af sagnet kun benyttet motivet med ringen, som han tilmed har omdigtet og udvidet på en ret original måde, idet hans løsslupne, kåde Phantasus lader ringen vandre fra den ene til den anden og således driver syndig gæk med kongen, der tilsidst endog falder i henrykkelse over Balthasars tåbelige snak. Den uforlignelige »Skærsommernatsdrøm« har utvivlsomt været Heibergs forbillede.

Med sikkert blik har Heiberg ladet det centrale i sagnet, kongens kærlighed til Toves lig, ligge som ganske udramatisk. Han hentyder kun til det i de vers, hvor Thorstein skænker Anna ringen:

Bevar den vel, den er en sjælden skat,
Ti Tove har den båret på sin finger.
Da hun fra Rygen kom til Sjællands kyst,
Hun bar den alt. Og dengang kongen førte
Den elsktes lig omkring, sad diamanten
Endnu på hendes finger under handsken.
Engang — det var vel uret, kan jeg tænke,

**Men dig vil jeg bekende det — engang,
Da jeg ved liget ene sad og skued
De kendte træk, som døden havde stivnet,
Fik jeg en egen lyst; jeg veed ej selv,
Hvordan det kom: jeg åbned skrinets glaslåg,
Drog handsken af den ene hånd, tog ringen,
Og satte den i dette bånd, og bar den
Om halsen, skjult for alle, som et minde,
Der knytted mine tanker til den døde,
Og kaldte kvad om hende frem på læben.
Og sælsomt nok: Såsnart nu kongen kom
Og så på liget — handsken jeg igen
På hånden havde sat og lukket låget —
Befalte han, man skulde strax ham skille
Ved det tilforn umistelige syn,
Og tage liget bort og jorde det, —
Fast som om ringen havde magisk kraft,
Og var en talisman, hvormed den skønne
Bedåret havde snildt kong Valdemar.
Men nu, nu skal klenodiet, som smykte
Den døde, bæres af den levende,
Af hende, som, når jeg om Tove kvad,
Gav sangen ord og lånte den sit billed.**

III
EN KURFYRSTES SAGA

I det foregående kapitel har vi set, at fortællingen om Toves tryllering ikke tilhører Danmarks middelalderlige sagnverden. Tiltrods for den mundtlige overlevering og tiltrods for den almindelige antagelse, som stadig opretholdes af digterne, er det utvivlsomt, at fortællingen skriver sig fra en langt senere tid. Den dukker først op i det syttende århundrede.

Den tilhører altså ikke oprindeligt Valdemarernes sagnhistorie, men er først senere kunstigt indflettet i denne. Sandsynligheden taler for, at den må være indvandret fra et fremmed land og således tidligere have været knyttet til et andet navn.

Det bliver nu vor opgave at undersøge, hvorfra fortællingen er kommet. Men, før

3*

vi tager fat herpå, skal der anføres en mærkelig parallelform, som dukker frem i Tyskland i slutningen af det syttende århundrede. Den er knyttet til en samtidig fyrstes navn, idet den fortælles om kurfyrst Johann Georg den 4de af Saxen (1668—1694), og indfører et fantastisk element i beretningen om hans kærlighedsforbindelse med Magdalene Sibylle von Neitschütz, der var en datter af en af hans gardeofficerer; hun ophøjedes til lensgrevinde og fik navnet von Rochlitz.

I »Das galante Sachsen« (Offenbach am Mayn 1735) læser man følgende:

»En fornem jomfru ved navn Neitsch, til hvem kurfyrsten nærede en heftig kærlighed, fik kopper og døde. Herover henfaldt kurfyrsten i så dyb en fortvivlelse, at ingen og intet kunde trøste ham. Man kunde ikke engang rive ham bort fra det døde legeme; han omfavnede det og tilhviskede det stadig de mest rørende ord. Han ønskede sig døden for at slippe bort fra et liv, der efter hans Neitschens død kun var ham forhadt.

Alle mente, at kurfyrstens voldsomme sorg måtte skyldes noget overnaturligt, en hemmelighedsfuld trolddom. Og da domstolene i Saxen ikke var enige med parlamentet i Paris, hvor man ikke troede på trolddom, så tvivlede de ikke om, at den afdøde måtte have brugt tryllekunster for at vinde kurfyrstens kærlighed og bevare den udover døden.

Der gik den gang det rygte, at man under hendes venstre arm havde fundet et lille tørklæde, dyppet i blod; i tørklædet var der indsvøbt et beskrevet stykke papir; da det var blevet fjærnet, skulde kurfyrsten være blevet rolig og atter være kommet til fornuft.

Jeg kan rigtignok ikke vide, om alt dette er sandt. Men sikkert er det, at det var kurfyrstens egensindighed ikke at ville skilles fra sin elskede, der var skyld i, at også han fem dage derefter selv fik kopper; af denne sygdom døde han den syvende dag.«

Det er utvivlsomt, at vi her står overfor en sideform til den danske fortælling.

Grundmotivet er ganske det samme; vi har kun ny stedfæstelse og en deraf følgende tilknytning til andre personer. Det gælder nu om at finde det fælles udgangspunkt for de to fortællinger, og dette er ikke vanskeligt. De går utvivlsomt begge tilbage til en beretning af Petrarca om Karl den Store. Både kurfyrsten af Saxen og kong Valdemar af Danmark er her arvtagere efter den mægtige Frankerkonge.

Uden at ane den rette sammenhæng imellem sagnene, har Wadskiær gjort opmærksom på, at også Karl den Store blev »charmeret i et ringe fruentimmer, hos hvilken hand altid var, endog efter hendes død,« hvorefter han kort meddeler den sagnform, vi i det følgende skal undersøge.

IV
RINGEN I FRANKEN-BERG SØ

AACHEN er en af Tysklands alderældste byer, og historiske minder slynger sig om den i broget fylde.

Den er først og fremmest Karl den Stores by. Her fødtes han, den store »konge og kejser«, der så mægtigt satte samtidens og eftertidens fantasi i bevægelse; her døde han, og her ligger han begravet i den gamle domkirke, hvis opførelse han selv påbegyndte.

Det er bekendt, at Karl nærede en meget stor forkærlighed for Aachen, og denne forkærlighed lader sig forklare på den simpleste og naturligste måde. Hvem føler sig ikke knyttet til sit fødested med de stærkeste bånd? Men der var andet end barndomsminderne, som bandt ham til byen og bragte ham til at vælge den til sin residensstad. Aachen var jo allerede

på hans tid gammel og berømt; så langt tilbage som i det tredje århundrede e. Kr. havde man prist dens herlige beliggenhed og dens sundhedsbringende, varme svovlkilder.

Sådanne simple og ligefremme grunde tilfredsstiller imidlertid ikke folkets altid vågne og hungrige fantasi. Når en mægtig hersker som Karl den Store, der bød over det halve Europa, stadig vendte tilbage fra sine mange krigstog og rejser til den samme by, skønt han ejede utallige andre byer og borge, der måtte kunne have behaget ham i ligeså høj grad, så mente folket, at dette ikke kunde forklares på helt naturlig måde. Der måtte være noget, der magtstjal hans vilje, noget, som tryllebandt hans sind. Men hvad var dette noget, der var mægtigere end selve den mægtigste hersker? En trolddom måtte have virket her, og følgende fortælling afgav forklaring på det hele:

Karl den Store elskede en kvinde ved navn Fastrada; han ægtede hende og hun blev hans tredje hustru. Da hun døde blev

han ude af sig selv af fortvivlelse; han vilde ikke tro, at hun virkelig var død, og han forbød, at man begravede hende. Dag og nat blev han siddende ved det afsjælede legeme, der holdt sig fuldstændig friskt.

Kejserens sorg gjorde ham ligegyldig for alt, og statens sager led under hans uvirksomhed. Forgæves forsøgte hans rådgivere at bringe ham tilbage til det virkelige liv. Men en nat havde ærkebiskop Turpin et syn; det åbenbarede ham, at kejseren var offer for en trolddom, der boede i en ring, som var knyttet i Fastradas hår. Da kejseren derfor en dag var faldet i søvn, benyttede Turpin sig af lejligheden, viklede ringen ud af ligets hår og kastede den i den lille Frankenberg sø, som ligger udenfor Aachen. Karl fattede nu lede for Fastradas lig, der strax gik i forrådnelse, og hele hans kærlighed blev overført på søen. Han gjorde Aachen til sin residensby, smykkede den med pragtfulde bygninger, men selv boede han helst paa Frankenberg slot for altid at være nær ved den sø, der i sit dyb

gemte og endnu gemmer den hemmelighedsfulde ring.

Denne fortælling aflires af alle fremmedførere, der i vore dage fremviser og forklarer Karl den Stores pragtfulde gravmæle for nysgerrige turister. Den findes aftrykt i alle rejsebøger med selve den rødbindede Baedeker i spidsen, og den har gentagne gange været genstand for digterisk behandling i romaner og ballader. Særlig på romantikens tid afgav den et yndet motiv, og man sentimentaliserede den ud i det helt tåredryppende; digtere, tegnere viser os Karl siddende hensunken i stum fortvivlelse ved søens bred; månens stråler spiller henover bølgerne, fra hvis skød en hvid kvindeskikkelse hæver sig; i hånden holder hun en funklende ring, og hun svæver hen imod den sørgende kejser o. s. v. o. s. v.

Denne fortælling er gammel af oprindelse, men ganske moderne i sin udformning. Digterne har pyntet på den og indført personer og navne, som oprindelig er den helt fremmede.

Karl den Stores anden dronning (ikke den tredje) hed Fastrada; men hun spiller aldeles ingen rolle i Karls sagnhistorie, og det er først i det nittende århundrede, at hendes navn ad lærd vej er blevet indført i sagnet; de ældre former af sagnet kender ikke navnet på den døde kvinde.

Ærkebiskop Turpin har heller ikke oprindeligt noget som helst med fortællingen at gøre, og tilknytningen til Frankenberg sø er også af sen oprindelse; slottet, som Karl der skulde have bygget, opførtes først i slutningen af det trettende århundrede.

Desuden har man på forskellig måde pyntet på den gamle fortælling. Karls elskerinde er gjort til hans legitime hustru og forskellige drastiske detailler er udeladte af hensyn til publikums smag på romantikens tid.

Spørger man nu om denne fortællings alder og oprindelse, er det sandsynligt, at den går tilbage til en beretning af Petrarca fra 1333.

Det år kom den store italienske digter

og humanist til Aachen, og i et latinsk brev har han fortalt, hvorledes han der besā kejserens gravmæle, og hvorledes nogle munke i domkirken fortalte ham en yndefuld »fabella«; den handlede om Karls kærlighed til en kvinde af tarvelig herkomst, der boede i en skov ved Aachen. Han elskede hende i den grad, at han for hendes skyld glemte alt. Og da hun pludselig blev syg og døde, sad han ved hendes lig, kyssede hende, talte til hende og omfavnede hende, som om hun endnu levede. Hans dør var lukket for alle, statens sager henlå uafgjorte, fremmede gesandter forlangte ham forgæves i tale, intet kunde fjerne ham fra den elskedes lig. Selv da den døde gik i forrådnelse, var kejseren lige betagen, indtil en hellig præst, efter inderlige bønner og ledet af en guddommelig røst opdagede, at der i ligets mund var skjult en ring med en ædelsten i; den tog han ud og stak til sig. Da kom kejseren atter til besindelse, liget blev ham modbydeligt, og han befalede at skaffe det bort. Men

nu sluttede han sig meget varmt til den gejstlige. Da kastede denne ringen i en sump ved Aachen. Og fra den tid af vilde Karl ikke rejse bort fra denne by; han byggede et slot og en domkirke ved sumpen og forlod virkelig heller ikke Aachen, så længe han levede; han befalede også, at han skulde begraves der.

Denne beretning godtgør, at sagnet om Karls kærlighed til den døde kvinde var kendt i Aachen i begyndelsen af det 14de århundrede. Som vi senere skal se, er det muligt at følge sagnet adskilligt længere tilbage i tiden.

Beretningen vakte stor opsigt. Petrarca var i tidligere tid en meget læst forfatter, nu er han blevet klassiker og læses derfor noget mindre. Den ligger til grund for så godt som alle senere behandlinger og udformninger af sagnet.

Lærde mænd refererede brevet, digtere omskrev det i bunden stil, og den berømte augustinermunk Abraham a Sancta Clara benyttede det som text til en af sine bekendte drastiske prædikener. Den er så

karakteristisk, at jeg kort skal referere den.

Han begynder på sin sædvanlige måde i et sprog fuldt af ordspil og rim:

— »Carolus, mit dem Zunamen Magnus, der Grosse, erfüllte fast die gantze Welt mit Lob, mit Ehr, mit Lehr, mit Nutz, mit Schutz, mit Fried, mit Freud, dass ihme also ein Pompejus nicht gleichte, und neben seiner ein Macedonischer Alexander den Namen verlierte.

Derefter fortsætter han: »Denne Karl var som et hus, hvori der altid findes mørke steder, som et træ, hvor der altid findes nogen ormstukken frugt, som en have, der aldrig er helt fri for ukrudt.« Og han fortæller, hvorledes kongen forelskede sig i »ein gewisses Weibsbild«, hvorover hele hoffet rynkede på næsen; hvorledes derefter denne »Mist-Butten« døde og blev balsameret, og hvorledes han førte en lang »Liebs-Discurs« med liget.

Men så kom en dag ærkebiskoppen af Cøln; han åbnede munden på denne »Helena« og tog trylleringen ud; så opdagede

kongen sin vildfarelse og overførte sin kærlighed på »den, der fra det høje haver omsorg for os«. »Derfor råder jeg Eder, at I aldrig skal have noget at skaffe med en sådan tryllering. Alligevel skænker jeg Eder en gylden ring, som I skal holde på tungen, så at I kan komme i kærlighedsforhold til Gud. Denne ring er det bogstav O, hvormed jeg forstår *oratio*, bønnen, og med den på sin tunge kan mennesket vende og dreje den almægtige Gud, vinde hans hjælp og kærlighed.«

Herefter følger så en latinsk udlægning af bønnens magt:

oratio justi clavis est coeli,

den retfærdiges bøn er som en nøgle til himlen o. s. v. o. s. v.

V

KARL DEN STORES DØDSSYND

DER går et gammelt uhyggeligt sagn om en synd, som Karl den Store havde begået. Den synd var så rædselsfuld, så gruopvækkende, at kejseren end ikke dristede sig til at bekende den for sin skriftefader.

Derfor kunde han heller ikke få syndsforladelse, og hans salighed stod på spil.

Men den mand, der mere end nogen anden havde kæmpet for kristendommens udbredelse, der havde overvundet og døbt talløse hedninger og var pavestolens sikreste støtte, kunde umuligt gå en evig fortabelse i møde.

Derfor greb Gud ind og gjorde hans synd åbenbar, ikke for folket, men for kirken.

Hvori synden bestod, er til alle tider for-

blevet en hemmelighed; foruden af Gud kendtes den jo kun af kejseren og hans skriftefader. Intet sagn ved derfor noget sikkert at melde. Men det hemmeligheds-fulde drager fantasien med en sælsom magt, og i flere sagn møder vi forsøg på at råde runerne og løfte sløret.

Alle formodninger og gisninger går i samme retning, at kejserens synd skulde være af erotisk art. I nogle sagn hviskes om et kærlighedsforhold mellem Karl den Store og hans søster Gisle; Frankrigs nationalhelt, den berømmelige, overalt besungne Roland, Kejserens stolte søstersøn, var tillige hans egen søn.

En hel anden forklaring finder vi i en gammel tysk rimet krønike, der er forfattet mellem 1280 og 1290. Det er en »Weltchronik«, der behandler mange landes og kongers historie. Forfatteren hedder Enenkel, og han levede i Østrig.

Enenkel beretter følgende:

Det hændte, at Karl den Stores dronning døde. Han lod liget balsamere. Men hun havde ved djævelens hjælp skjult et trylle-

middel under sin tunge, og dette middel gjorde, at kejseren ikke kunde skille sig fra hende. Han lod liget hver dag bade, og hver aften bragte to hofsinder, som var inde i kejserens hemmelighed, det ind til ham, og han fortsatte sit samliv med hende. Kejseren gik ofte til skrifte, men denne store synd vovede han aldrig at bekende.

En dag, da den hellige Ægidius stod for højalteret og messede, dalede en due ned fra himlen; i sit næb holdt den et brev, hvor kejserens synd var skrevet med guldbogstaver. Den hellige biskop læste brevet og bebrejdede kejseren hans synd i heftige ord. Men kejseren erklærede, at det var ham umuligt at leve på anden vis. Ægidius lod sig da føre ind i værelset, hvor liget lå, og han spurgte kejseren: »Udstrømmer der ikke en sød vellugt fra hendes mund?« Da kejseren bekræftede dette, nærmede biskoppen sig til liget, åbnede dets mund, af hvilken en ring faldt ud. Strax gik liget i forrådnelse, og Karl forstod, at han havde været genstand for

en fortryllelse. Lige til sin død bar han anger over sin synd.

Vi træffer her »Trylleringen« kombineret på en uhyggelig, virkningsfuld måde med sagnet om Karls uskriftede synd. At undersøge dette sidste motiv ligger udenfor vor opgave her. Kun så meget skal siges, at sagnet er af nordfransk oprindelse, at det går langt tilbage i tiden, og at det spiller en ret betydelig rolle i den oldfranske heltedigtning og i flere helgenlegender. Kombinationen med sagnet om trylleringen er af forholdsvis sen oprindelse og er sket i Tyskland.

I »Karl Meinet«, et gammelt tysk digt fra begyndelsen af det fjortende århundrede, som besynger Karl den Stores ungdomshistorie, genfinder vi den samme fortælling som hos Enenkel, men de to motiver er ikke her smeltet så nøje sammen. Forfatteren tilføjer udtrykkeligt: Jeg har hørt nogle fortælle, at kejserens uskriftede synd skulde være den, som han begik, da han sov hos den døde kvinde. Iøvrigt er der stor forskel på fortællingen,

som den foreligger i de to texter. Jeg meddeler den derfor også efter »Karl Meinet«. Som man vil se, er det utvivlsomt denne version, der har tjent som direkte eller indirekte grundlag for, hvad munkene fortalte Petrarca:

Karl den Store havde en elskerinde, for hvem han nærede en så voldsom lidenskab, at han aldrig kunde være hende foruden; han forsømte statens sager, og folket blev misfornøjet. Da hun døde, lod han hende balsamere, og han vedblev at hvile hos hende, som da hun var levende. En hofsinde, der var fortvivlet over kongens forvildelse, undersøgte en dag den dødes legeme; han fandt en ring, knyttet i hendes hår, og han tog den til sig. Da kejseren gensá liget, følte han afsky for det og lod det begrave. Men han blev betaget af en stærk kærlighed til hofsinden, der altid måtte være i hans nærhed.

En dag opholdt han sig på et slot, kaldet Aachen. Slottet var forfaldent og brugtes kun ved jagter. Udenom det lå en dyb mose og deri kastede hofsinden ringen,

for således at befri sig fra kongens kærlighed. Fra nu af brød kongen sig ikke mere om ham, men han kunde ikke løsrive sig fra mosen, og slottet blev hans yndlingsopholdssted. Her indrettede han sin residens, og her lod han opføre en pragtfuld kirke til ære for Guds Moder.

Vi står her utvivlsomt ved den ældste tyske form for sagnet; skønt den først er nedskrevet omkring år 1300, er den sikkert ældre end den form, vi træffer hos Enenkel. Spørgsmålet bliver nu: Kan vi nå længere tilbage?

Karl den Stores sagnhistorie begyndte at udforme sig meget tidlig. Sagnet rankede sig om hans stolte helteskikkelse allerede inden hans død, og efter hans død blev dets vækst så yppig, at den historiske Karl næsten ganske forsvandt. Det er disse mange og brogede traditioner, som danner grundlaget for en stor del af de oldfranske heltedigte. Men i intet af disse digte, lige så lidt som i nogen fransk krønike, træffer vi sagnet om Karls kærlighed til en død kvinde. Vi kan

heraf drage den slutning, at det ikke kan være af fransk oprindelse, og endvidere, at det fra først af næppe kan have været fortalt om Karl den Store. Ti af en tysk sagnhistorie om Karl findes der kun svage spor, og de er ikke blevet omsat i episk form.

Tilknytningen til kejser Karl er sket i henhold til det gamle ord: »Alt vand vil til strand, og alle penge til den rige mand.« Kejser Karl var netop den rige mand. Århundreder igennem virkede hans skikkelse magnetisk dragende, og de mest fremmedartede sagnelementer aflejrede sig omkring den. Det var i middelalderen, som om et sagn først fik den rette glans, når det var knyttet til Karl den Stores navn.

Når nu vort sagn ikke er fransk, kunde man være tilbøjelig til at formode, at det måtte være tysk; men denne formodning er lidet sandsynlig. Dels træffer vi ingen spor af det i Tyskland før slutningen af det trettende århundrede, dels fortælles det hundrede år tidligere i et andet land.

Vi har alt set, at sagnets tilknytning til Karl den Stores navn rimeligvis skyldes en vilkårlighed; vi skal i det følgende gøre rede for, efter hvem Frankerkongen synes at have været arvtager.

VI
HARALD HÅRFAGER
OG FINNEPIGEN

KONG Harald den Hårfagre er en af de ypperste blandt de mange stolte konger, som Norges saga melder om.

Han samlede Norges rige, han var vældig som kriger og klog som statsmand, afholdt af sine mænd og elsket af kvinderne.

I klare træk tegner historien Harald og hans kongegerning. Men sagnet har tidlig føjet sin hyldest til historiens; mange æventyrlige begivenheder og mystiske træk er knyttet til hans navn.

Mærkelig er beretningen om hans forhold til Finnepigen Snefrid, en datter af den troldkyndige Svaase. I de gamle norske sagn er alt hemmelighedsfuldt og mystisk gerne knyttet til Finnekongen og

Finnerne; de forstod sig paa hemmelige kunster og var i besiddelse af overnaturlig magt.

Beretningen findes i en gammel ufuldstændig kongesaga, Ágrip kaldet, der er forfattet c. 1190, rimeligvis af en Islænder. Beretningen lyder således:

Ragnvald Reykill, som nogle kalder Ragnar, var søn af en Finnekvinde, som hed Snjofrid, datter af Svaase Finnekonge; han slægtede sin moder på og kaldtes seidmand, det er spåmand. Han boede på Hadeland; han drev trolddom der og blev kaldt skrætte (d. e. troldmand). Juleaften, da Harald sad ved maden, kom Svaase for døren og sendte kongen bud, at han skulde komme ud til ham; men kongen for vred op ved dette bud. Og den mand, som havde bragt budet ind, bar kongens vrede svar tilbage. Men Svaase bad ham ikke desto mindre endnu engang og gav ham dertil et bæverskind; han sagde, at han var den Fin, som kongen havde givet lov til at sætte sin hytte på den anden side af bakken på Tofte, hvor kongen den

gang var. Kongen gik da ud og lovede at følge ham over til hans hytte; nogle af kongens mænd tilskyndede ham til det, men andre frarådede det. Snjofrid, Svaases datter, en overmåde fager kvinde, rejste sig for kongen og skænkede ham et kar fuldt af mjød. Han tog både karret og hendes hånd, og strax var det, som der kom ildshede over hans legeme, så han måtte begære hende. Men Svaase sagde, at det skulde ikke ske med hans vilje, med mindre kongen fæstede hende og fik hende efter lovene. Og kongen fæstede hende og fik hende; han elskede hende så afsindigt, at han ikke brød sig om sit rige, og hvad der sømmede sig hans værdighed. Han sad hos hende nat og dag, medens hun levede, og tre vintre efter at hun var død. Han sørgede over hendes død, men alt folket i landet sørgede over hans forvildelse. For at standse dette vanvid, kom Thorleiv Spake som læge. Klog standsede han galskaben ved at tale kongen efter munden på denne måde:

— Det er ikke underligt, konge, at du

mindes en så fager og ætstor kvinde og hædrer hende på dun og fløjel, som hun bad dig om. Men det er til mindre hæder for dig og hende, at hun ligger for længe i de samme klæder; det er meget rimeligere, at hun bliver flyttet.

Og da hun blev flyttet, slog der ud stank og dårlig lugt og al slags råddenskab af legemet. De gjorde derfor et bål i stand og brændte hende. Men forinden blånede hele hendes krop, og der væltede ud orme og øgler, frøer og padder og al slags styggedom. Så sank hun sammen i aske; kongen kom til forstand igen og opgav sin dårskab.

Således lyder den ældste kendte beretning af sagnet om kongen, der elskede den døde kvinde, til hvem han var bundet ved trolddomsmagt.

Man ser strax, at den foreliggende form ikke er ren og ublandet. Sagnet er her sammenvævet med et andet og ganske fremmed motiv. Hele indledningen med den karakteristiske frierscene, hvor kongen griber om pigens hånd og forlanger,

at den skal følge med bægeret, har i virkeligheden intet med den følgende sagnberetning at gøre. Det er et selvstændigt litterært motiv, som sagaens forfatter vilkårligt har indflettet. Han har sandsynligvis lånt det fra en fremmed kilde, og denne kan næppe være nogen anden end den i det tolvte århundrede så berømte Historia Regum Britanniae, som forfattedes mellem 1132 og 1135 af Galfrid af Monmouth. I denne mærkelige prosakrønike, der fik så stor betydning for Europas middelalderlige litteratur, findes en ganske lignende historie fortalt om Briterkongen Vortigern og Saxerhøvdingen Hengists datter Rowena:

Vortigern havde anmodet brødrene Hengist og Horsa, der var kommet til Britannien, om hjælp imod Pikterne, og han havde givet Hengist tilladelse til at opføre en borg på et stykke jord, han havde skænket ham. Da borgen var fuldført, kom Vortigern for at bese den, og han blev vel modtaget af Hengist, hvis skønne datter, Rowena, rakte ham en hyldningsdrik efter

germansk skik og brug. Vortigern optændtes strax af lidenskabeligt begær og forlangte hende af faderen, ligesom Harald Hårfager forlangte Snefrid af Svaase.

Vi ser derfor i det følgende bort fra indledningsscenen, og tilbage er således kun at undersøge den anden del af Ágrips beretning. Den danner en umiskendelig parallel til sagnet om Karl den Store. Af forskellighederne mellem de to overleveringer skal jeg her kun fremhæve en enkelt. Den trolddomsmagt, som binder kong Harald til Snefrid, er ikke knyttet til nogen bestemt genstand, Snefrid er af Finneæt, og kongen bindes til hende ved de overnaturlige kræfter, som Finnerne råder over. Her er imidlertid noget uklart. Der siges ikke, hvorfor trylleriet hører op, da liget flyttes.

Det er dog umiskendeligt, at man også i Norge har tænkt sig trolddommen knyttet til en bestemt genstand, der måtte fjærnes, for at kongen kunde komme til besindelse.

Sagnet forekommer nemlig andre steder

end i Ágrip. Det findes således i Heimskringla (forfattet mellem 1220 og 1230). Men den her forekommende beretning har ingen videre interesse, da Snorres umiddelbare kilde er Ágrip, og han i alt væsentligt indskrænker sig til at genfortælle, hvad han der har læst. Derimod skal jeg anføre beretningen fra Flateyjarbók, et stort islandsk samlehåndskrift fra omkring 1380; den er meget karakteristisk og lyder således:

Kong Harald blev dybt sørget af hver og én, og alle sagde med én mund, at hans lige havde der ikke været i forstand og dygtighed, i gavmildhed og i henseende til den agtelse, som han viste sine mænd. Han vogtede sig også for al slags trolddom og hedenskab, da han var kommet på det rene med dværgen Svaases svig. Svaase kom til ham en Juleaften og vendte hans hu til en finsk kvinde, som hed Snjofrid, med en elskov så hed, at han ægtede hende og elskede hende over alt, fordi hun på grund af Svaases trolddom forekom ham smukkere end nogen anden

kvinde. Han havde sønner med hende, som før er fortalt. Da tiden var kommet, døde Snjofrid, og et kosteligt tæppe, som kaldtes *Svaasenaut* (Svaases klenodie), blev bredt over hende; i dette tæppe var skjult så megen galder, at hendes legeme forekom kong Harald så dejligt og yndigt, at han ikke vilde lade hende begrave. Han sad over hende i tre vintre og brød sig ikke om nogen ting på grund af overvættes kærlighed til den afdøde. I denne tid kvad kong Harald et drapa om hende, som senere er kaldt Snjofrids drapa. Siden sagde en vís mand, som var hos kong Harald, og som hed Egill Ullserk, at de skulde tage tæppet af liget, og det blev gjort. Legemet var gået i forrådnelse, som rimeligt var, og lugtede ilde; det blev da begravet efter gammel skik. Efter dette blev kong Harald så vred på galder og trolddom og al slags hedenskab, at han lod alle troldmænd i sit rige gribe, og lod dem dræbe eller landsforvise.

Her mangler den indledende frierscene, som findes i Ágrip, hvilket jo også kan

betragtes som et bevis for, at den aldeles ikke hører med til sagnet; desuden lægger man mærke til, at fortryllelsen er knyttet til en bestemt genstand, et kosteligt tæppe; når det fjernes, svinder fortryllelsen, der magtstjal kongen, og det skønne legeme viser sig at være et stinkende lig.

Sagnet om Harald Hårfagers kærlighed til Snefrid har i det nittende århundrede fristet to digtere, Heinrich Heine og Holger Drachmann. Deres behandling af æmnet er højst uligeartet.

Heine benytter det til et lille halvt symbolsk digt, iøvrigt med en voldsom omformning af det givne stof. Snefrid er blevet til en Havfrue, *eine Wasserfee*, der holder kongen fængslet til sig dybt nede på havets bund. I to hundrede år har kongen dvælet der:

»Von Nixenzauber gebannt und gefeit,
Er kann nicht leben, nicht sterben;
Zweihundert Jahre dauert schon,
Sein seliges Verderben.«

Han er ganske betaget af kærlighedens vanvid. Men engang imellem når lyd oven-

fra ned til ham; de bringer bud fra den virkelige verden, hvor der leves og kæmpes. Han hører tapre søkrigere synge om Harald Hårfager, og han strækker armene ud i stønnende fortvivlelse over sin afmagt:

»Der König stöhnt und schluchzt und weint
Alsdann aus Herzensgrunde.
Schnell beugt sich hinab die Wasserfee
Und küsst ihn mit lachendem Munde.«

Har Heine frit omdigtet motivet og benyttet det som et symbol på, hvorledes det sanselige begær kan magtstjæle en mand, har Drachmann derimod holdt sig meget nær til det givne. Det er beretningen i Heimskringla, som han har dramatiseret i sit lille melodrama »Snefrid« (udgivet 1895).

Han har delt det i to handlinger; i den første fremstilles Julegildet, hvor kong Harald drikker med sine mænd, Svaases komme, besøget i hans gamme og frierscenen. I den anden handling sidder kongen dådløs ved liget i den mørke sovestue, skilt fra sine mænd og rugende over sin

sorg; kun hans ven, Gunnar Skjald, vover sig ind til ham, flytter liget og bringer kongen til besindelse.

Der er i Drachmanns stykke megen lyrisk skønhed — og megen uskøn erotik. Flere scener er lagt fortrinlig til rette og virker bredt og kraftigt. Men noget stort helhedsindtryk får man alligevel ikke; det skorter på udvikling; stoffet er for udramatisk.

VII
SAGNETS VANDRING

HVORLEDES er nu forholdet mellem den tyske form for sagnet og den norske? Hvilken af dem er den ældste og oprindelige, hvilken den afledte?

Har sagnet fra først af været knyttet til Karl den Store, og er det fra ham blevet overført på Harald Hårfager, eller omvendt?

Gaston Paris og andre har ment, at sagnet er indvandret i Norge, at det er kommet dertil fra Tyskland. Denne opfattelse støder dog på store vanskeligheder, og det synes mig langt rimeligere med Svend Grundtvig og Moltke Moe at antage, at det oprindelig hører hjemme i Norge og derfra er vandret sydpå. Lad os undersøge spørgsmålet lidt nærmere.

I Tyskland møder vi sagnet om Karl den Store hos Enenkel, hvis rimkrønike blev

afsluttet omtrent år 1290. I Norge finder vi sagnet om Harald Hårfager allerede i Ágrip, der er forfattet ca. 1190. Det norske sagn foreligger således i litteraturen omtrent hundrede år før det tyske. Derfor behøver det dog naturligvis ikke at være ældre. Det kunde jo bero på en ren tilfældighed, at det tyske sagn var blevet nedskrevet så sent, og det kunde jo godt have cirkuleret i folkemunde, flere hundrede år før Enenkel skrev sin krønike. Heltedigtet om Flovent, der først foreligger i en redaktion fra omkring år 1200, er bygget over traditioner, der går helt tilbage til Merovingertiden. På samme måde kunde man jo antage, at der i Enenkels digt skjulte sig et gammelt sagn fra Karolingertiden. Jeg har tidligere gjort opmærksom på, at dette er meget lidt sandsynligt. Fortællingen om Karl den Stores kærlighed til en død kvinde er ganske ukendt i den franske sagnverden, og den har ingen tilknytningspunkter i den ældre tyske overlevering. Sandsynligheden taler således for, at vi

her står overfor et senere indvandret sagn.

Denne antagelse bestyrkes også ved en undersøgelse af sagnformerne i de to lande.

Den norske form er langt den enkleste. Den giver motivet i dets mest primitive skikkelse uden indblanding af andre elementer. Den indledende frierscene, der utvivlsomt er overført fra et andet sagn, berører i virkeligheden slet ikke motivet, der blot omfatter følgende træk:

Kong Harald elsker en Finnepige; hun dør; ved kogleri bindes han til det døde legeme, indtil en dag, ved tredjemands indgriben, trolddommen løses, og han ser, at han sidder ved et råddent lig.

Helt anderledes stiller forholdet sig i Tyskland. Her foreligger sagnet i former, der gennemgående er ret komplicerede, og som bærer præget af at skyldes senere omdigtninger og sammenblandinger. Karl knyttes til sin døde elskerinde ved en tryllering; liget balsameres for at bevares mod forrådnelse, og kongen fører det med sig

på sine rejser; den guddommelige åbenbarelse af kongens synd; overførelsen af kongens kærlighed på den, der finder ringen, og senere på det sted, hvor ringen kastes.

Disse udvidelser synes alle at godtgøre, at vi her står overfor en yngre, afledet sagnform. De skyldes dels påvirkning fra andre sagnkrese, dels er de at opfatte som en videre logisk udvikling af de forskellige momenter i sagnet.

Også denne sammenligning fører os altså til det samme resultat, at det tyske sagn må betragtes som en aflægger af det norske; og dette resultat står i god samklang med de kulturhistoriske forhold. Nordboerne færdedes i middelalderen som vikinger og købmænd over en stor del af Europa. På disse færder har de ikke blot modtaget påvirkning af de fremmede, som de kom i forbindelse med, de har også selv påvirket de fremmede, og det undertiden i et ret betydeligt omfang. I øst fortalte Væringerne nordiske myter og sagn, som fra Russerne vandrede videre

til Finnerne; i vest satte forbindelsen med Nordboerne et uudsletteligt præg på Angelsaxernes retsvæsen og Irernes heltedigtning, og fra Normandiet bragtes yderligere nordiske elementer viden om, særlig til Sicilien, der i næsten halvandet hundrede år (1061—1194) stod under normannisk herredømme.

Med disse forhold for øje tør man formode, at også de talrige krigerske og fredelige forbindelser med Frisland og Rhinegnene har sat deres spor, og som et af disse spor kan man måske betragte Haraldsagnets overførelse til Tyskland. Det er sikkert ikke uden betydning, når man har kunnet konstatere, at af de forskellige tyske former for Karlsagnet frembyder den, der findes i Karl Meinet, størst lighed med Haraldsagnet. Og Karl Meinet stammer netop fra de nedre Rhinegne.

Alle mærker synes således at pege i samme retning, og alle taler de for den antagelse, at vort sagn stammer fra Norge, og at det derfra er vandret sydpå.

VIII
I ÆVENTYRETS VERDEN

Vi har gennemgået de forskellige former for sagnet om en konges kærlighed til en død kvinde; vi har undersøgt deres alder og afstamning, deres udbredelse og udvikling. Nu stiller der sig et helt nyt spørgsmål: Hvad betyder dette sagn? Hvorledes er det opstået, og hvad ligger der bagved? Hvem er denne konge, og hvem er denne døde kvinde?

Flere forskellige forklaringer har været fremsatte; men først i den nyeste tid synes man at have fundet den rette løsning af spørgsmålet.

Naturligvis er den anskuelse blevet fremført, at vort sagn blot skulde være en omdigtning af en gammel myte, en solmyte. Ingen undgår jo sin skæbne i denne verden, og hvorfor skulde Karl den Store ikke kunne være en personifikation af solen?

Max Müller var en uhyre lærd og åndfuld mand, og han har ydet videnskaben de allerstørste tjenester; men hans solmyteteorier synes kun at have voldt fortræd. Alle ædruelige videnskabsmænd har forlængst opgivet dem, men desværre spøger de endnu rundt omkring i krogene. Har ikke en udenlandsk forsker for nylig udpønsket, at vor gamle vise om Hagbart og Signe i virkeligheden ikke er andet end en antropomorfiseret solmyte. Hagbarts gyldent blinkende hår symboliserer solens stråler, og Signes brændende jomfrubur er en billedlig omskrivning af en pragtfuld solnedgang mellem skyer!

Max Müller har, direkte eller indirekte, mange sådanne tåbeligheder på sin samvittighed. Men han er heller ikke død i synden. En spøgefugl har en gang med mange lærde og skarpsindige argumenter vist, at selve Max Müller aldrig har eksisteret, at han kun er en myte; alt, hvad der fortælles om ham, er kun moderne omskrivninger for gamle mytiske forestillinger. Max Müller er selve solguden;

allerede navnet viser det; Max er en forkortning af *maximus*, den meget store. Max Müller betyder altså den store møller, d. v. s. den, som maler og knuser alt; han danner således et sidestykke til Tor med hammeren. Det fortælles, at Max Müller er kommet til Oxford østfra; dette er jo blot en omskrivning for, at solen går fra øst til vest. Han skal være født i Tyskland; han er altså i virkeligheden en moderne repræsentant for Germanus Apollo o. s. v. o. s. v.

Lad os nu se, hvorledes man har fået gjort vort sagn til en solmyte.

I et manuskript fra det fjortende århundrede, som opbevares i Leiden, og som stammer fra Normandiet, findes en kortfattet latinsk note, som giver et stærkt forvansket referat af vort sagn. Det hedder her, at Karl i Aachen elskede en *mulier fatata* (en fortryllet kvinde). — Den lærde forfatter af noten tilføjer, at hun også kaldes *nimpha* (nymfe), *dea* (gudinde), *adriades* (dryade); det ejendommelige var, at denne kvinde levede, når Karl var hos

hende, men døde, når han forlod hende. Det hændte engang, at solens stråler skinnede ind i hendes mund, og Karl så da et guldkorn (*granum auri*), der sad fast på hendes tunge. Han lod det skære bort, hvorefter hun strax døde for aldrig mere at komme til live igen.

Denne forvirrede note synes at være fremgået af uklare reminiscenser om sagnet i Aachen, sammenblandede med et helt andet motiv; den skyldes utvivlsomt en boglærd, der har villet give en etymologisk forklaring af byen Aachens latinske navn (*aquisgranum*), og den har utvivlsomt ikke nogen forbindelse med folkelig overlevering.

Ikke desto mindre har mange lærde mytografer, lige fra Jacob Grimm og Simrock til August Pauls, prøvet deres kræfter på denne note, i hvilken de har fundet de allermærkeligste rester af keltisk eller germansk mytologi. Efter Pauls' mening er den fortryllede kvinde Sif, sommerens gudinde, og Karl repræsenterer samtidig både Donar (Tor, Sifs gemal), gud for uvejr

og regn, og Wodan (Odin), solguden. Sif, sommeren, lever, når solen kommer, og dens stråler lader kornet (*granum*) modnes til afskæring.

Dette, vil mange synes, lyder mere end mærkeligt. For at sikre mig imod den antagelse, at jeg skulde have misforstået Pauls' forklaring eller gengivet den urigtigt, anfører jeg hans egne ord:

»Als Sommergöttin bezeichnet man gewöhnlich Sif, die Gattin des Donnergottes. Ueber Sifs goldenes, als Getreide gedeutetes Haar weiss die Mythologie an vielen Stellen anziehend zu berichten. Der mythische Karl der Leydener Handschrift kann demnach um so eher Thôr, die Göttin aber seine Gemahlin Sif sein, als die Wirkung des Sonnenstrahls auf die Nymphe zu der Naturanschauung, dass die Sonne mächtiger als das Gewitter ist und das Reifen des Getreides veranlasst, vollständig in Einklang steht.«

Således står der virkelig! Jeg skal af nærliggende grunde ikke indlade mig på at imødegå disse fantasterier.

En anden forklaring går ud på, at sagnet skulde være af klassisk oprindelse, at det skulde være en gammel historie om trolddom og kogleri, som skulde være nået til middelalderen, muligvis gennem byzantinsk litteratur. Fortællinger om kogleri, forgørelse og vampyrisme har utvivlsomt været velkendte i oldtiden; et bevis herfor har vi f. ex. i et lille skrift af Phlegon fra Tralles fra det andet århundrede e. Kr., hvor Goethe fandt stoffet til sit interessante og smukke digt »Die Braut von Korinth«.

Heller ikke denne forklaring synes antagelig, når man erindrer, at der er stor sandsynlighed for, at sagnet ikke oprindelig hører hjemme i Tyskland, men er indvandret dertil fra Norge.

En hel ny forklaring er opstillet af den norske lærde, professor Moltke Moe. Han mener, og utvivlsomt med rette, at af alle former, i hvilke sagnet om en mands kærlighed til en død kvinde er overleveret, er beretningen om Harald Hårfager og Snefrid den ældste, og efter en nøje gransk-

ning af de forskellige versioner, i hvilke denne beretning foreligger, er han nået til den overbevisning, at den er fremgået af en omdigtning af et gammelt folkeæventyr.

På forhånd vil dette resultat sikkert virke overraskende på mange. Vi har jo ingen æventyroptegnelser fra middelalderen, vil de sige, og vi mangler derfor alt bevismateriale.

Det er ganske vist, at ingen i middelalderen har tænkt på at nedskrive æventyr. Interessen for den slags mundtlige overleveringer og forståelsen af deres betydning vågnede først egentlig i det nittende århundrede. Men der findes dog også før den tid folk, der har fundet så megen glæde ved folkeæventyrenes friske og naive poesi, at de har anset det for umagen værd at nedskrive dem. I Ludvig den fjortendes århundrede, der ellers ikke havde nogen forståelse af det folkelige, udgav Charles Perrault sine henrivende »Contes« (1697); og allerede flere årtier før var Neapolitaneren Basiles »Penta-

merone« (1637), der er en omdigtning af italienske æventyr, blevet udgivet.

Der kunde anføres endnu flere exempler; men de anførte er tilstrækkelige til at godtgøre, hvis det overhovedet behøvedes, at man fortalte æventyr, og netop de samme æventyr, som fortælles i vore dage, længe før vor tid.

Indirekte kan vi med lethed følge æventyrene helt tilbage til middelalderen. De gamle digtere havde ligesom de moderne et åbent øje for æventyrets ejendommelige poesi, dets yndefulde leg med menneskelivets tilskikkelser og dets mange drastiske og dramatiske episoder.

Mindst sex hundrede år før Drachmann skrev »Der var en gang«, har en norsk eller islandsk forfatter benyttet det samme motiv i en prosafortælling, der kaldes »Clarus saga«. Det oldfranske digt »Robert le diable« er bygget over det æventyr, som findes under navnet »Enkesønnen« hos Asbjørnsen og Moe. H. C. Andersens æventyr »De vilde svaner« dukker frem i forskellig behandling i flere

middelalderlige digte. Også direkte er det muligt at konstatere, at man fortalte æventyr i middelalderen. Vi har i så henseende en yderst interessant udtalelse i en gammel norsk kilde. Odd Munk, som skrev omkring år 1200, beretter i sin »Olav Tryggvessøns saga« om »stedmoderfortællinger (*stjúpmæðra sǫgur*), som gjætergutter fortæller sig imellem, og som ingen ved, hvor meget sandt der er i«. Også i Sverres saga omtales stedmoderæventyr. Som bekendt spiller jo netop den onde stedmoder en fremtrædende rolle i æventyrets verden.

Da vi således både ad direkte og indirekte vej kan konstatere æventyrenes tilværelse allerede i middelalderen, er der principielt set intet i vejen for at antage, at sagnet om Harald Hårfager kan være en omdigtning af et gammelt æventyr, selv om dette æventyr først er blevet optegnet længe efter middelalderen.

Moltke Moe fæster sig først ved navnet Snefrid og gør opmærksom på, at det ikke brugtes som almindeligt kvindenavn

blandt Nordmænd i middelalderen. Det synes i al almindelighed at betyde snepigen og hører således ikke hjemme i det virkelige liv; med sin beskrivende appellativiske karakter peger det bestemt i retning af den navneskik, vi kender fra sagn og æventyr, hvor Tro og Utro færdes side om side med Askeladden og Lurvehætte, Æselskind og Mestermø, Blåskæg og Rødhætte o. s. v. Blandt sådanne navne hører Snefrid hjemme.

Yderst interessant er det nu at konstatere, at navnet Snefrid (*Snofri*) forekommer i et moderne norsk æventyr, det æventyr, som i andre lande kaldes Snehvide (*Schneewitchen*) efter den optrædende kvindelige hovedperson. Overraskende er det endvidere, at dette æventyr fremviser en så stærk overensstemmelse med sagnet om Harald Hårfager, at man uvilkårligt ledes til den antagelse, at der må bestå et nært slægtskab imellem dem.

Da alle de optegnelser, vi har af æventyret om Snehvide, er nedskrevet adskillige hundrede år efter Ágrip, er det natur-

ligt, at ingen af dem kan opstilles som det umiddelbare forbillede for sagnet, men forskellige af de moderne former indeholder enkeltheder, som er af stor betydning for det spørgsmål, vi her undersøger, og giver os yderst vigtige fingerpeg.

Da æventyret om Snehvide, således som det fortælles af Brødrene Grimm, utvivlsomt er almindelig kendt, skal jeg ikke her gentage det. Derimod skal jeg anføre en variant, som findes i noterne til deres samling.

Det hedder heri, at de syv dværge gjorde en sølvkiste, som de lagde Schneewitchen i og satte den op i et træ foran hulen. Engang kommer en kongesøn forbi og beder dværgene om kisten. Hjemme lægger han liget på en seng og lader det pynte, som om det var levende. Han elsker det over alle grænser. En tjener må bestandig opvarte det; han bliver engang vred herover: »Her skal man opvarte denne døde pige, som om hun levede,« siger han og giver liget et slag i ryggen. Derved farer

det lille stykke æble ud af hendes mund, og Schneewitchen bliver igen levende.

Endnu interessantere er dog en albanesisk form for æventyret. Den findes i Hahns samling, og her fortælles, at Marigo finder ly hos fyrretyve drager, som gentagne gange bringer hende til live igen efter stedmoderens mordforsøg, men da hun så dør på grund af en fortryllet ring, kan de ikke vække hende og lægger hende i en kiste, oversået med perler. Kisten bæres hen i en have, hvor den hænges op i et stort træ i fire sølvkæder. Kongen finder kisten og lader den bringe til sit værelse. Da han var blevet alene, åbnede han den. Og fra den dag blev han så tungsindig, at han hverken spiste eller drak; al mad, som blev bragt ind til ham, blev igen båret ud, og hans moder kunde ikke tale ham til rette. Han bare svarede: »Der fejler mig ingenting, lad mig i fred.« Til slut henvendte moderen sig til en af rigets stormænd, som sønnen holdt meget af, og sagde: »Nu har min søn i næsten et helt år ikke været ude af sit kammer. Kære,

gå nu og prøv, om du kan få ham med ud!« Stormanden gik til kongen og spurgte, hvad det var, som tyngede på hans hjerte. Til slut fik han kongen ud med sig en liden stund. Dronningen benyttede tiden til at undersøge kongens værelse og fandt kisten og liget. Så satte hun sine piger til at hede bagerovnen for at brænde den døde. Men før liget blev skudt ind i ovnen, drog en af pigerne ringen af dets lillefinger, og i samme øjeblik vågnede hun til live.

Der er eftervist endnu flere varianter af æventyret om Snehvide, som peger hen på en nøje forbindelse mellem dette og sagnet om Harald Hårfager og Snefrid.

En nærmere sammenligning mellem æventyret og sagnet viser os følgende. Jeg citerer Moltke Moes ord: I æventyret fortælles der om en kvinde, som ved magiske midler er hensat i en dødlignende tilstand men under denne har bevaret farve og udseende som en levende. I sagnet berettes om en kvinde, som er død, men som ved magiske midler bevarer ud-

seende og skønhed som en levende. Både i sagnet og i æventyret elskes kvinden af en konge eller kongesøn, som gemmer hende og er helt optaget af hende, så at han forsømmer sit rige og ikke har tanke for andet end den vakre døde eller skindøde. Både i sagnet og i æventyret vækkes kongen ved en indgriben fra en af sine stormænds eller tjeneres side, hvorved tryllemidlet fjernes; men i sagnet medfører denne indgriben, at legemet går i forrådnelse eller forvandles til aske, i æventyret derimod vågner den skønne til live.

IX

FRA SNEFRID TIL TOVE

LAD os som afslutning søge at rekonstruere vort motivs historie i store træk. Man kan tænke sig det udviklet på følgende måde.

Det er en mørk vinteraften for henved tusind år siden. Norske mænd sidder bænkede i bjælkehallen, som oplyses af det flakkende skær fra vedbålet. De fordriver tiden med at fortælle. Medens mjødhornet gaar rundt, beretter de om deres oplevelser, om jagt på ulv og bjørn og blodige kampe, om mærkelige farter over havet og vilde plyndringstog i fremmede lande.

Pludselig rejser en af de yngste sig op og siger: Jeg kan berette noget endnu mere sælsomt. Jeg hørte i sommer gjætergutterne fortælle om en ung pige, der var hvid som sne og rød som blod. Snefrid kaldtes

hun, og hun var ligeså god, som hun var skøn. Derfor vakte hun onde menneskers misundelse, og ved en hemmelighedsfuld trolddom dyssede de hende i en dødlignende søvn. En kongesøn kom forbi og så den sovende pige; han blev så betaget af hendes skønhed, at han satte sig ved hendes side for at våge over hende. Han sad der i uger, i måneder, i år, indtil en dag trolddommen fjærnedes ved et lykkeligt tilfælde. Pigen slog strax øjnene op, og hun var atter blandt de levende. Hun blev kongesønnens strålende brud, og alt var lykke og glæde.

Blandt dem, der hørte på dette æventyr, var også en skjald. Han blev betaget af dets sælsomhed. Men han tænkte: Jeg vil omdigte det og gøre det endnu sælsommere.

Dog, hans sind var sygt og hans tanker tunge; kærlighed voldte ham smerte og mindede ham om død; derfor fjærnede han æventyrets lette og lyse farver. Han lod kongesønnen sidde i tre år ved den unge piges legeme; men hun sov ikke, hun

var død; det var et lig, han vågede over, et lig, han elskede. Det søvndyssende tryllemiddel blev nu den overnaturlige, elskovsvækkende magt, som bandt med ubrydelige bånd, den levende mand til den døde kvinde. Først da trolddommen fjærnedes, forstod han sin vildfarelse; han så, at han i sin blinde elskov havde været bundet til et råddent lig, og hans sjæl fyldtes af lede. Men nu var han helbredet og atter en fri mand.

Under denne nye og uhyggelige form blev æventyret snart kendt vide om; det gik fra mund til mund, fra slægt til slægt. En dag spurgte én: Hvem var vel den kongesøn, der elskede den døde kvinde? En anden svarede: Det var ingen kongesøn, det var en konge. Det må have været selve Harald Hårfager. Han var kvindekær som ingen anden, kun han kan have siddet årevis ved en elsket kvindes lig.

Ved denne nye tilknytning vandt æventyret ligesom i troværdighed og pålidelighed. Det fik plads i selve Norges kongesaga og gled derved ind i historien.

Når norske søfolk i fremmede lande fortalte Harald Hårfagers saga, glemte de ikke den sælsomme beretning om hans kærlighed til den døde Snefrid.

I Nordtyskland slog beretningen rod og fik ny væxt.

Gammelt omdigtedes og nyt tildigtedes.

Først fortrængtes Harald Hårfager af Karl den Store. Den norske konge måtte vige pladsen for Frankernes kejser, om hvis hoved der strålede en så pragtfuld sagnglorie, at den kastede lys viden om i Europa og indhyllede hans mægtige skikkelse som i et magisk skær. Ham og ingen anden var det, der havde siddet tryllebundet ved liget. Der gik alt mange frasagn om hans elskovsæventyr, nu føjedes der et til, mere sært og mere sælsomt end noget af de andre.

Man vidste, at Karl den Store engang havde begået en dødssynd, men hvilken denne dødssynd var, vidste ingen. Her havde man forklaringen. Det var hans kærlighed til den døde kvinde, og nye uhyggelige træk føjedes til det norske sagn.

Med navneændringen fulgte også nødvendigvis ny lokalisering.

Man vidste, at Karl havde næret en stor forkærlighed for Aachen, og dette historiske faktum sammenvævedes nu med sagnet, der omdigtedes på en sådan måde, at det forklarede, hvorfor kongen var knyttet med så inderlige bånd til byen.

Den nye stedfæstelse og den nye udformning gav sagnet nyt liv; det optoges i forskellige versificerede krøniker, og kendskaben til det spredtes over hele Tyskland. Sagnet kastede glans over Aachens navn; indbyggerne omfattede det med patriotisk stolthed og undlod ikke at fortælle det til enhver fremmed, der gæstede deres by. Heller ikke i vore dage undgår turisterne i Aachen at høre det gamle sagn, om end i en lempet og ændret form.

Til sagnets udbredelse i Europa bidrog mægtigt Petrarcas beretning fra 1333 om, hvad munkene fortalte ham under hans ophold i Karl den Stores by. Den blev udgangspunktet for en mængde skønlitterære behandlinger af motivet, og af-

gav stof til talrige digte, noveller og romaner.

I ét land dukkede sagnet atter ned blandt folket og skød friske rødder mellem de gamle nationale minder. Det var i Danmark. Her sang man kæmpevisen om Volmer, der elskede Tove, så at han for hendes skyld glemte alt andet, og sagnet om deres elskov og dens ulykkelige afslutning knyttedes til en gammel borg ved en lille sø i Nordsjælland.

Alt var således næsten som lagt til rette for en ny lokalisering. I den danske folkemindeverden løftede kong Valdemar Atterdag arven efter kong Karl den Store, og det blev Tovelille, som kom til at bære den fortryllede ring.

X
GURRESAGN

VOR undersøgelse er nu afsluttet. Den har bl. a. vist, at sagnet om Toves tryllering ikke oprindelig hører hjemme i Danmark, at det er indvandret, rimeligvis ad litterær vej og i en forholdsvis sen tid.

Toves ring gemmer sig ikke i Gurre sø.

Og dog! Sidder du en sommerdag ved søens bred og stirrer ned i dens grønlige vand, kan det vel hænde, om dit sind er opladt for alt skønt og sælsomt, at du ser glimt af guld på bunden.

Skulde det alligevel være ringen? Skulde den mægtige ring, der tryllebandt kongens sanser, trods alt skjule sig dernede mellem siv og rør?

Folket tror jo stadig, at den er der. Digterne ligeså. Og søen dårer og drager nu som før. Husker du Gurre? . . . .

FORTIDS SAGN OG SANGE

Videnskaben kan påvise et sagns upålidelighed; men derved dræbes ikke sagnet. Det lever sit eget liv, det går sine egne veje, uberørt af alle lærde undersøgelser.
Det vedbliver at leve, så længe det fylder menneskets sind og giver hans fantasi næring, og så længe det lever, vil der stadigt spire ny poesi frem af det.

